

“กินแตง แหลงใต้ แลควายเล เข้ชาเล้ง”: รูปแบบและศักยภาพชุมชนในการจัดการ
ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวเกาะสุกร จังหวัดตรัง

“Kintang, Lang Tai, Lae Kwai Lae, Ke Saleng”: The Model and
Community Potential in Cultural Capital Management of the Island
Community, Trang Province

ขวัญใจ ฤทธิ์หมื่น¹ ปัญญา เทพสิงห์²
Khwanjai Rithmun, Punya Tepsing

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและศักยภาพชุมชนในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวเกาะสุกร จังหวัดตรัง ผ่านกรอบแนวคิด “กินแตง แหลงใต้ แลควายเล เข้ชาเล้ง” ในพื้นที่ชุมชนเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพให้ความสำคัญกับการจัดการทุนวัฒนธรรมและศักยภาพของชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักในชุมชน จำนวน 30 คน ประกอบด้วย ชาวบ้านในพื้นที่ ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ และผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานภาครัฐ ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสังเกต ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบและกิจกรรมในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวเกาะสุกร จังหวัดตรัง ภายใต้แนวคิด “กินแตง แหลงใต้ แลควายเล เข้ชาเล้ง” เป็นรูปแบบและกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการใช้ทุนทางวัฒนธรรมของเกาะสุกรเป็นเครื่องมือหลักในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของเกาะสุกร ผ่านกิจกรรมหลัก 4 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมงานวิ่งกินแตง 2) กิจกรรมอนุรักษ์และส่งเสริมการใช้ภาษาถิ่น 3) กิจกรรมประเพณีวันปล่อยควาย และ 4) กิจกรรมนั่งรถซาเล้งท่องเที่ยวเกาะสุกร ส่วนศักยภาพของชุมชนในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเป็นชุมชนที่มีศักยภาพสูงตั้งแต่ ระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับหน่วยงาน เนื่องจากความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันทั้งชาวบ้านและหน่วยงาน เป็นชุมชนที่สมาชิกส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ มีความรักใคร่ สามัคคี และหน่วยงานมีความใกล้ชิดกับชาวบ้านในพื้นที่เป็นอย่างดี

Received: 2023-03-03 Revised: 2023-04-24 Accepted: 2023-04-26

¹ สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ Master of Education Program Degree in Educational Administration Hatyai University. Corresponding Author e-mail: am.wanlop29@gmail.com

² สาขาวิชาสังคม วัฒนธรรม และการพัฒนามนุษย์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ Faculty of Education and Liberal Arts Hatyai University. e-mail: t.tritrichual@gmail.com

คำสำคัญ (Keyword): รูปแบบและศักยภาพชุมชน; ทูทางวัฒนธรรม; ชุมชนชาวเกาะ

Abstract

This research was to study patterns and community potential in cultural capital management of Koh Sukon communities, Trang Province through the concept of “Kintang, Lang Tai, Lae Kwai Lae, Khe Saleng” in Koh Sukorn community. Palian District, Trang Province. The research methodology used was qualitative research of ethnography that focuses on the management of cultural capital and community potential. Data were collected through documentation, focus groups, in-depth interviews, and observation from the key informants in the community consisted of 30 people, consisting of villagers in the area. official community leader and experts from government agencies. The results showed that patterns and activities in cultural capital management of Koh Sukorn communities, Trang Province under the concept of “Kintang, Laem Tai, Lae Kwai Lae, Khe Saleng” is a patterns and activity arising from the use of cultural capital of Koh Sukorn. It is the main tool in promoting tourism of Koh Sukorn through 4 main activities, namely 1) watermelon eating event, 2) conservation and local language promotion activities, 3) buffalo release day traditions, and 4) a riding on a Saleng car to travel around Koh Sukorn. Community potential in cultural capital management is a community with high potential at the individual, community and organizational levels. Due to the good relationship between the villagers and the agencies It is a community where most members have kinship relationships. There is love, unity and the agency is close to the villagers in the area as well.

Keywords: patterns and community potential, cultural capital, island community

บทนำ (Introduction)

ศักยภาพชุมชน ถือเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศ เนื่องจากชุมชนเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ อาทิเช่น ด้านทรัพยากรมนุษย์ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2564) ประเทศไทยมีแนวทางในการพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561 – 2580) ซึ่งเป็นกรอบระยะยาวที่กำหนดแนวทางการพัฒนาของทุกภาคส่วนให้ขับเคลื่อนไปในทิศทางเดียวกัน ส่งเสริมให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนกับบริบทของการพัฒนาประเทศ อีกทั้งแนวทางการพัฒนาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) มุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนให้มีศักยภาพในการจัดการ การพัฒนาตนเอง และการสร้างสรรค์ชุมชนให้พึ่งตนเองได้ เมื่อชุมชนซึ่งเป็นหน่วยย่อยของสังคม ได้รับการพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งยั่งยืนจะเป็นพื้นฐานสำคัญที่มีคุณภาพในการพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต (วนิดา เสงี่ยมกิจ, 2563)

ชุมชนแต่ละพื้นที่มีบริบททั้งภายในและภายนอกชุมชนที่แตกต่างกัน ส่งผลให้รูปแบบและศักยภาพของชุมชนจึงแตกต่างกันไปด้วยเช่นกัน ด้วยประเทศไทยมีความเป็นเอกลักษณ์และหลากหลายทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และวิถีชีวิตแบบไทยที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ แต่ละภูมิภาค ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์และหลากหลายทางวัฒนธรรมต่าง ๆ ล้วนเกิดจากทุนวัฒนธรรมของชุมชนในแต่ละพื้นที่ ที่สะท้อนผ่านการจัดการทุนวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน หรือกล่าวได้ว่าเป็นการนำทุนวัฒนธรรมของชุมชนมาพัฒนา มาจัดการให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างคุ้มค่ามากที่สุดในรูปแบบต่าง ๆ (จิรเดช จีแดง, 2564) เช่น การจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในรูปแบบของการท่องเที่ยวของชุมชน ด้วยการนำเอกลักษณ์และความโดดเด่นด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต อาหารประจำถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน มาส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน สร้างรายได้ สร้างความเป็นอยู่ที่ดีให้กับคนในชุมชน ได้แก่ การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีไทยชุมชนเกาะยอ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงในจังหวัดสงขลา มีร่องรอยของสภาพความเป็นอยู่ วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ ที่ถือเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นผ่าน ลายผ้าทอ ผลไม้พื้นถิ่น อาหารการกินต่าง ทำให้นักท่องเที่ยวให้ความสนใจและเดินทางมาท่องเที่ยวอยู่เป็นจำนวนมาก (ศดานนท์ วัตตธรรม และรัชพงษ์ ชัชวาล, 2564) การจัดการชุมชนในรูปแบบการอนุรักษ์ความเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน เช่น การอนุรักษ์ประมงพื้นบ้านของชุมชนบ้านในถุ้ง ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งคนในชุมชนประกอบอาชีพประมงพื้นบ้านเป็นหลัก มีการใช้ทรัพยากรทางทะเลร่วมกัน จึงเกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มอนุรักษ์ประมงพื้นบ้าน ดำเนินกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเล ส่งเสริมและทำความเข้าใจในเรื่องวิถีการทำประมงพื้นบ้านและประกอบกับการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการประกอบอาชีพ (ปิ่นญรัตน์ แสงสุข และ เรวดี อึ้งโพธิ์, 2565) การจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างเศรษฐกิจของชุมชน สร้างรายได้ให้ชุมชน ได้แก่ การทำเกษตรแบบอินทรีย์ การทำนา การปลูกผลไม้ การปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์พันธุ์พื้นเมือง งานศิลปะ หัตถกรรม (อัญธิษามั่นคง, 2560) เมื่อบริบทของชุมชนแตกต่างกัน รูปแบบและศักยภาพของแต่ละชุมชนจึงไม่เท่าเทียมกัน วัฒนธรรมท้องถิ่นหรือทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยยึดโยงให้ชุมชนเกิดการรวมตัวภายใต้การสำนึกถึงความสำคัญของจิตวิญญาณของตัวเราเอง มีการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน เกิดเป็นเครือข่าย หรือกลุ่มในชุมชนที่จะนำไปสู่การทำกิจกรรมการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ตามมา ภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาอย่างสมดุล ประชาชนอยู่กันอย่างมีความสุข และในที่สุดชุมชนจะเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยเฉพาะชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เด่นชัด (Srithong, 2009)

ชุมชนชาวเกาะสุกร จังหวัดตรัง เป็นชุมชนที่มีต้นทุนด้านวัฒนธรรมสูง มีวิถีชีวิตที่มีความหลากหลายภายใต้การดำรงชีวิตที่ยึดวิถีเรียบง่ายแบบดั้งเดิม อารมณ์ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่เกิดจากการผสมกลมกลืนระหว่างวัฒนธรรมของชาวจีน ไทยพุทธ และมุสลิม นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ทั้งป่า ภูเขา ไร่นา และทะเล สร้างความประทับใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้มาสัมผัสวิถีชุมชนชาวเกาะสุกร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “กินแต่ง แหรงไต้ แลควายเล เช้ชาเล้ง”: รูปแบบและศักยภาพชุมชนในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวเกาะสุกร จังหวัดตรัง เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการทุนวัฒนธรรมของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด และส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการทุนวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objective)

1. เพื่อศึกษารูปแบบและกิจกรรมในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวเกาะสุกร จังหวัดตรัง ภายใต้แนวคิด “กินแต่ง แหรงไต้ แลควายเล เช้ชาเล้ง”
2. เพื่อศึกษาศักยภาพในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวเกาะสุกร จังหวัดตรัง

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลทั้งจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในชุมชน โดยการเลือกเก็บข้อมูลแบบเจาะจงพื้นที่ในชุมชนชาวเกาะสุกร อำเภอปะเหลียน จังหวัดตรัง โดยพิจารณาจากการเป็นแหล่งชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมหลากหลาย มีความเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งยังคงความเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ที่หลากหลายทั้งวัฒนธรรมของชาวจีน ชาวไทย-มุสลิม มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมอย่างประจักษ์ชัด เป็นพื้นที่ที่สะดวกและปลอดภัยระหว่างการเก็บข้อมูล ตลอดทั้งชาวบ้านเต็มใจและยินดีให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี

วิธีการเก็บข้อมูลใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus group) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการสังเกต โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในชุมชนชาวเกาะสุกร จำนวน 30 คน ประกอบด้วย ชาวบ้านในพื้นที่ ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ และผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานภาครัฐ

เครื่องมือในการวิจัยประกอบด้วยข้อคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interviews) แบบบันทึกการสังเกต อุปกรณ์บันทึกเสียง สมุดบันทึกการสัมภาษณ์

การตรวจสอบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์มาทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) โดยการถามซ้ำตัวบุคคลแต่ต่างเวลา สถานที่ และหลายบุคคลในประเด็นคำถามเดียวกัน จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยแยกประเด็นสำคัญและนำมาจัดหมวดหมู่ตีความและสร้างข้อสรุป (thematic analysis) ใช้วิธีการอธิบายพรรณนาความ

ผลการวิจัย (Research Results)

1. ผลการศึกษารูปแบบและกิจกรรมในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวเกาะสุกร จังหวัดตรัง ภายใต้แนวคิด “กินแต่ง แหรงใต้ แลควายเล เชซาเล้ง”

รูปแบบในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวเกาะสุกร ปรากฏชัดและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น เมื่อเกิดแนวคิด “กินแต่ง แหรงใต้ แลควายเล เชซาเล้ง” ซึ่งเป็นแนวคิดที่ถูกสร้างขึ้นจากกิจกรรมการส่งเสริมท่องเที่ยวของเกาะสุกร ในงาน “เบิกฟ้า อันดามัน @ เกาะสุกร” ที่จัดขึ้นบนเกาะสุกร จังหวัดตรัง ในปี พ.ศ. 2560 โดยแนวคิดดังกล่าวถูกใช้เป็นสโลแกนของงาน ผ่านกระบวนการในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่นับได้ว่าเป็นเครื่องมือหลักและเป็นต้นทุนด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญของเกาะสุกร ด้วยบริบทของชุมชนเกาะสุกรที่ยังคงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ จากจุดเริ่มต้นแนวคิด “กินแต่ง แหรงใต้ แลควายเล เชซาเล้ง” ก่อให้เกิดรูปแบบในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2565) โดยสามารถอธิบายแยกแต่ละแนวคิด ได้ดังนี้

แนวคิด “กินแต่ง” เป็นรูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวเกาะสุกรที่เกี่ยวข้องกับวิถีเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมในการปลูกแต่งโม ชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนมีอาชีพปลูกแต่งโม โดยชาวบ้านเล่าว่า “แต่งโมปลูกมานานแล้วตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ใช้ปุ๋ยจากธรรมชาติ ใช้จอบแทนการไถพรวนด้วยรถไถ มีสารเคมีเพียงชนิดเดียวที่ใช้ในตอนนั้น คือ ยาหั่วกะโหลก แต่ปัจจุบันไม่มีการใช้สารเคมีแล้ว ใช้น้ำหมักสมุนไพรแทน ส่วนปุ๋ยก็เน้นมูลควาย มูลวัว มูลสัตว์ในท้องถิ่นที่หาได้ง่าย” (ลุงชัย (นามสมมติ), 20 มีนาคม 2565) ดังนั้น คำว่า “กินแต่ง” จึงเปรียบเสมือนคำเชิญชวนให้แขกผู้มาเยือนได้มาชิมรสชาติแต่งโมบนเกาะสุกรที่ไม่มีขายที่ไหน ไม่สามารถหาซื้อได้ทั่วไป ต้องมาลิ้มลองด้วยตัวเองบนเกาะสุกรเท่านั้น รวมถึงการเชิญชวนให้เข้ามาสัมผัสกับวิถีชีวิตของชาวบ้านบนเกาะสุกร “กินแต่ง” จึงกลายเป็นคำที่ถูกนิยามขึ้นในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนภายใต้วิถีเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม

แนวคิด “แหรงใต้” เป็นการใช้เสน่ห์ในภาษาถิ่นของชุมชนชาวเกาะสุกรที่มีสำเนียงน้ำเสียง การใช้คำ และการใช้ภาษาที่สะท้อนพื้นเพดั้งเดิมของผู้พูด ทำให้ผู้ฟังสามารถรับรู้ได้ถึงบ้าน

เกิดหรือแหล่งที่อยู่อาศัยของผู้พูดในทันทีจากการใช้ภาษาในการสื่อสารระหว่างกัน โดยมีการเล่าขานกันว่า “คนเกาะหมามีสำเนียงที่เกิดจากการผสมสำเนียงของคนหลายเชื้อชาติ หลายถิ่นฐานที่มาตั้งรกรากบนเกาะหมในช่วงแรก สำเนียงชาวขว ชาวมืองตรัง ชาวสงขลา ชาวพัทลุง ชาวกระบี่ ชาวสตูล ชาวมาเลเซีย ชาวอินโดนีเซีย จนกลายเป็นสำเนียงเอกลักษณ์ของคนเกาะหม” (ลุงมิ่ง (นามสมมติ), 20 มีนาคม 2565) ด้วยความเป็นเอกลักษณ์ในภาษาถิ่นของชุมชน ดังนั้น “เพลงใต้” กลายเป็นคำสำหรับการจัดการทุนทางวัฒนธรรมด้านภาษาถิ่น เพื่อดำรงภาษาถิ่นในการสื่อสารภายในชุมชนทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

แนวคิด “เลควายเล” เป็นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี และภูมิปัญญาชาวบ้านในการเลี้ยงควาย โดยในอดีตชาวบ้านเลี้ยงควายเพื่อใช้ในการไถนา และใช้แรงงานในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปัจจุบัน “ควายเล” บนเกาะสุกรได้กลายเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนชาวเกาะสุกร โดยใน “ฤดูปล่อยควาย” หรือ “ประเพณีวันปล่อยควายเกาะสุกร” ที่มีควายเดินตามชายหาด และลงเล่นน้ำในทะเล เป็นภาพความประทับใจ แปลกใหม่ และหาชมได้ยาก ผู้นำชุมชนกล่าวเสริมว่า “นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ ชอบควายเล ชาวบ้านเกาะหมทุกคนใจดี มีความเป็นกันเอง จะชวนให้นักท่องเที่ยวถ่ายภาพกับควายเล ส่วนควายเล็กชอบนักท่องเที่ยว ไม่เคยทำอันตรายนักท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวประทับใจ” (ผู้ใหญ่บ้านทองดี (นามสมมติ), 20 มีนาคม 2565) ดังนั้น การนำแนวคิด “ควายเล” จึงเป็นรูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่ใช้วิถีชีวิตการเลี้ยงควายมาดึงดูดนักท่องเที่ยว ทั้งการชมควายเลเล่นน้ำ การถ่ายภาพกับควายเล ตลอดถึงสัมผัสวิถีชีวิตของควายเลอย่างใกล้ชิด

แนวคิด “เข้ชาเล้ง” เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นภายหลัง แต่เดิมรูปแบบในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมมีเพียง 3 แนวคิดแรก เมื่อมีอาชีพบริการนำเที่ยวโดยการนั่งรถซาเล้งไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามภายในชุมชน และการสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชน อาชีพขับรถซาเล้งจึงเป็นอาชีพที่สงวนไว้สำหรับชาวบ้านที่มีพื้นเพเป็นคนเกาะสุกรเท่านั้น เนื่องจากต้องการรักษาไว้ซึ่งมาตรฐานในการบริการที่จะต้องรู้จักเส้นทางชุมชนและวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างดี ผู้นำชุมชนกล่าวว่า “อาชีพขับรถซาเล้ง เป็นอาชีพที่เพิ่งเกิดขึ้น เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาบนเกาะสุกรมากขึ้นเรื่อยทุกปี ชุมชนเล็งเห็นความต้องการความสะดวกในการเดินทาง การท่องเที่ยวบนเกาะ จึงได้เริ่มมีอาชีพขับรถซาเล้ง จนปัจจุบัน เกิดกติการะหว่างสมาชิกของกลุ่มขับรถซาเล้ง และกติการะหว่างคนขับกับนักท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน” (ผู้ใหญ่บ้านวินัย (นามสมมติ), 20 มีนาคม 2565) ดังนั้น แนวคิด “เข้ชาเล้ง” เป็นรูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่ใช้วิถีการเกิดขึ้นใหม่ของอาชีพ ซึ่งการนั่งซาเล้งท่องเที่ยวเป็นจุดเด่นในการนำเที่ยวบนเกาะสุกร ได้สัมผัสวิถีชุมชนอย่างใกล้ชิดภายใต้สโลแกน “เขาชวน ปา นา เล” ในหลากหลายรูปแบบ ผ่านประสบการณ์นำเที่ยวของคนพื้นถิ่นอย่างแท้จริง ช่วยเพิ่มอรรถรสการท่องเที่ยวสร้างความประทับใจให้ผู้มาเยือน

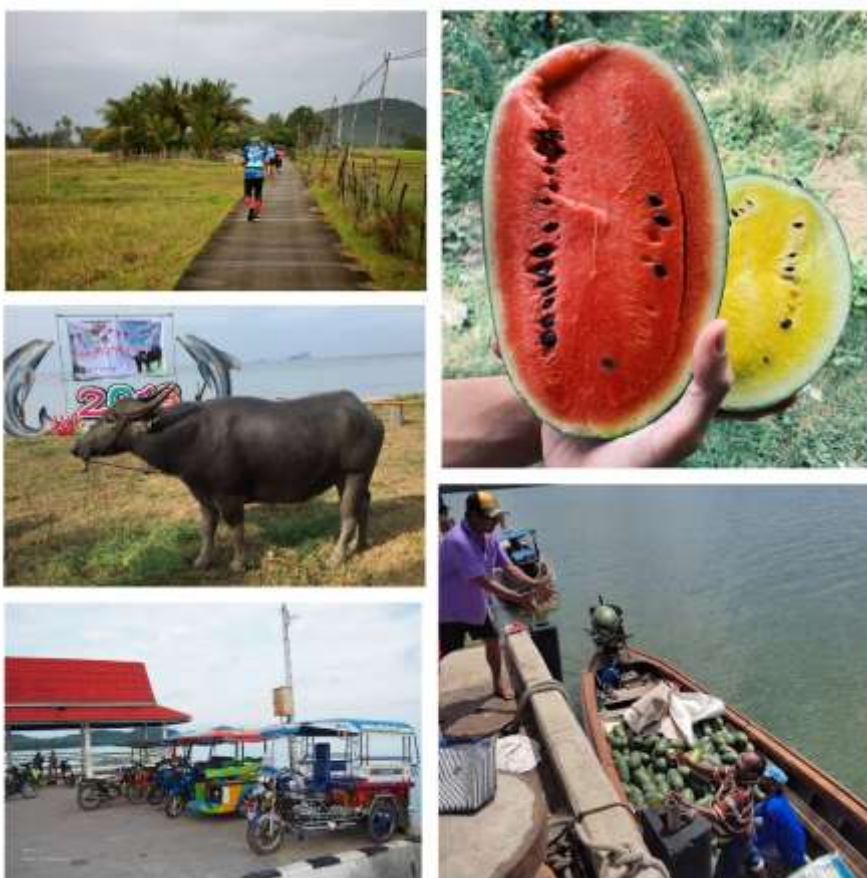
กิจกรรมในการจัดการทุนทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย

1. กิจกรรมงานวิ่งกินแตง เป็นงานประจำปีที่เป็นสัญลักษณ์ของการเปิดฤดูกาลท่องเที่ยวของเกาะสุกร ชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะร่วมใจกันจัดงาน ซึ่งจุดเด่นของงาน คือ กิจกรรมการวิ่งมาราธอนตามเส้นทางภายในเกาะสุกรและมีบริการแต่งโมสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ณ จุดบริการน้ำดื่ม นอกจากนั้นภายในงานยังมีการจำหน่ายแต่งโมของเกษตรกร กิจกรรมงานวิ่งกินแตงจึงเป็นกิจกรรมในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่ช่วยสร้างรายได้และส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับชุมชน อีกทั้งนักท่องเที่ยวยังได้สัมผัสวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนผ่านเส้นทางการวิ่ง

2. กิจกรรมอนุรักษ์และส่งเสริมการใช้ภาษาถิ่น เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นร่วมกันในชีวิตประจำวันของชาวบ้านในชุมชน โดยกำหนดให้ภาษาถิ่นเป็นภาษาในการสื่อสาร ใช้ภาษาถิ่นในการต้อนรับนักท่องเที่ยว การเขียนป้ายสถานที่ ป้ายประชาสัมพันธ์ คำขวัญหรือสโลแกน รายการเมนูอาหาร เป็นต้น ภาษาถิ่นจึงยังคงอยู่ถึงแม้เวลาจะผ่านไปนานเพียงใด แต่ภาษาถิ่นของชุมชนชาวเกาะสุกรมิได้ผิดหายไปจากเดิมมากนัก ถือเป็นการจัดการทุนทางวัฒนธรรมร่วมกันของชุมชนที่ยังคงความงดงามทางภาษาและธำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน

3. กิจกรรมประเพณีวันปล่อยควาย เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นทุกปี เมื่อเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยว เป็นประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดกันมากกว่า 100 ปี ชาวบ้านจะร่วมกันปล่อยควายของตนเองให้อยู่ร่วมกันอย่างอิสระตามธรรมชาติ โดยก่อนปล่อยควายจะนำมัลลามาคล้องคอควายแล้วปล่อยเชือก ในระหว่างนี้ หากควายไปกินพืชผักหรือทำความเสียหายให้กับชาวบ้าน เจ้าของควายถือว่าไม่มีความผิด ซึ่งเป็นกฎกติกาที่ชุมชนร่วมกันกำหนดไว้แต่เดิม

4. กิจกรรมนั่งรถซาเล้งท่องเที่ยวเกาะสุกร เป็นกิจกรรมที่สร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชน เมื่อจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นและเกาะสุกรกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัดตรัง จึงเกิดอาชีพใหม่ภายในชุมชนขึ้น โดยอาชีพขับรถซาเล้งมีกฎกติาร่วมกันของผู้ประกอบอาชีพเดียวกัน เช่น การกำหนดราคา การกำหนดเส้นทางท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังเป็นอีกหนึ่งอันเดียวกับชุมชน ด้วยการนำนักท่องเที่ยวเยี่ยมชมและสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชนอย่างใกล้ชิด พร้อมกับการบรรยายและให้ความรู้เกี่ยวกับชุมชน

ภาพที่ 1 กิจกรรมในการจัดการทุนทางวัฒนธรรม
ที่มา : <https://www.facebook.com/kontrangnews>

2. ผลการศึกษาศักยภาพในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวเกาะสุกร จังหวัดตรัง

ชุมชนชาวเกาะสุกรเป็นชุมชนที่มีศักยภาพในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนสูง เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมสูง มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ชาวบ้านในชุมชนให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชน เห็นได้จากการธำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน ความพยายามของชุมชนในการร่วมกันอนุรักษ์และส่งเสริมวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ชุมชนมีศักยภาพทั้งในระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับหน่วยงาน กล่าวคือ

ชาวบ้านในชุมชนแต่ละคนต่างมีความสามารถ มีภูมิปัญญาชาวบ้านหลากหลายทั้งในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตประจำวัน โดยส่วนใหญ่จะเป็นภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับวิถีเกษตรกรรมของแต่ละครัวเรือน อาทิเช่น ภูมิปัญญาในการปลูกแตงโม การปลูกข้าว การเลี้ยงควายเป็นต้น สามารถสร้างผลผลิตทางการเกษตรโดยไม่ใช้สารเคมี รู้จักนำมูลสัตว์และวัตถุดิบในท้องถิ่น

มาใช้เกิดประโยชน์ ถือเป็นความสามารถในการประกอบอาชีพ และการเอาตัวรอดในการดำรงชีวิตได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากสามารถผลิตอาหารได้ด้วยตนเอง ส่วนศักยภาพในระดับชุมชน ด้วยความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในชุมชนส่วนใหญ่ เป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติจึงมีความรักใคร่สามัคคี เป็นศักยภาพที่มีพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมหรือการสร้างความร่วมมือภายในชุมชน มีความผูกพัน แน่นแฟ้น ชุมชนปลูกฝังให้ลูกหลานมีความสำนึกรักบ้านเกิด อนุรักษ์และปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างอิสระ ไม่ปิดกั้น เกิดรวมกลุ่มระหว่างสมาชิกชุมชนอย่างหลากหลาย เช่น กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกแตงโม กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกข้าว กลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน กลุ่มผู้ขับซาเล้ง กลุ่มผู้เลี้ยงควายเล เป็นต้น อีกทั้งการสื่อสารภายในชุมชนสามารถทำได้ง่ายและทั่วถึง ด้วยเป็นชุมชนที่สมาชิกมีการติดต่อสื่อสารกันเป็นประจำ มีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม มีการพบปะพูดคุยกันผ่านร้านค้าภายในหมู่บ้าน ตลาด เส้นทางสัญจรภายในหมู่บ้าน เป็นต้น การบอกต่อแบบปากต่อปากจึงเป็นเสมือนการสื่อสารหลัก ในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เข้าถึงทุกกลุ่ม ถือได้ว่ามีศักยภาพระดับชุมชนที่เข้มแข็ง

หน่วยงานองค์กรปกครองท้องถิ่นและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง มีบทบาทในการช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวเกาะสุกร เนื่องจากเกาะสุกรเปรียบเสมือนยุทธศาสตร์สำคัญระดับจังหวัดในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรองของจังหวัดตรัง ดังนั้น หน่วยงานจึงให้ความสนใจและตระหนักถึงความสำคัญของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ภายในชุมชนเกาะสุกร ด้วยวิถีชีวิตของชาวบ้านในชุมชนที่ยังคงความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ จึงเกิดโครงการและกิจกรรมในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมผ่านการส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบวิถีชุมชน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ดึงทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้เป็นเครื่องมือหลักในการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยหน่วยงานให้ความช่วยเหลือในการประชาสัมพันธ์โครงการและกิจกรรม การให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา ร่วมกับชุมชนในการวางแผนและเตรียมความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งที่ผ่านมา หน่วยงานและชุมชนมีความใกล้ชิด ความผูกพัน และความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและสร้างชื่อเสียง ภาพลักษณ์ ความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ

ภาพที่ 2 บรรยากาศของชุมชนชาวเกาะสุกร

ที่มา : <https://reviewtrang.com/watermelon-koh-su-korn/>

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

ชุมชนชาวเกาะสุกร จังหวัดตรัง เป็นชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมสูง มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากหลากหลายกลุ่มคนที่เข้ามาตั้งรกรากบนเกาะสุกรในสมัยอดีต อาทิเช่น กลุ่มไทยพุทธ กลุ่มชาวจีน กลุ่มชาวมุสลิม กลุ่มชาวขวา กลุ่มชาวอินโดนีเซีย เป็นต้น ก่อให้เกิดความหลากหลายและการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการตั้งรกราก ถิ่นฐาน การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ความเชื่อ พิธีกรรม ภูมิปัญญา ที่หล่อหลอมจนเกิดเป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ส่งผลให้ชุมชนชาวเกาะสุกรเป็นชุมชนที่มีทุนทางวัฒนธรรมสูง ทั้งทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ อาทิเช่น วิถีชีวิต ความเชื่อ บุคลิก ลักษณะนิสัยของคนในชุมชน จารีต ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้น รูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมและกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนจึงเกิดขึ้นภายใต้อัตลักษณ์ของชุมชน ที่บ่งบอกความเป็นตัวตนของผู้คนบนเกาะสุกร เช่น วิถีเกษตรกรรมการปลูกแตงโมแบบปลอดสารพิษ การปลูกแตงโมบนชายหาด ที่ได้ผลผลิต คือ แตงโมที่มีรสชาติ หวาน กรอบ แตกต่างจากแตงโมที่ปลูกในพื้นที่อื่น สร้างชื่อเสียงในนามของ “แตงโมเกาะหนู” หรือ “แตงโมเกาะสุกร” สอดคล้องกับงานวิจัยของศิริณี ไต๊ะสัน เกี่ยวกับการจัดการทุนทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับวิถีเกษตรกรรม การปลูกส้มซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมที่อาศัยความชำนาญ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ จนสามารถสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนจาก

การปลูกส้มเขียวหวานและส้มโอ กลายเป็นวิถีของชุมชนจนนำไปสู่แนวคิด “กินส้มชมเล” เป็นการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในฐานะเครื่องมือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเช่นเดียวกันกับการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวเกาะสุกร (ศิริณี โต๊ะสัน, 2563) นอกจากนี้รูปแบบและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมยังก่อให้เกิดการอนุรักษ์และรักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชุมชน เช่น การใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสารในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งเป็นภาษาพูดและภาษาเขียน การเลี้ยงควายเลที่ยังคงสืบต่อประเพณีปล่อยควายกลายเป็นงานประจำปีของชุมชน การสงวนอาชีพขับรถซาเล้งสำหรับผู้ที่มีพื้นเพเป็นชาวบ้านในชุมชนชาวเกาะสุกรเท่านั้น เพราะต้องการให้ความรู้นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับชุมชนในระหว่างการท่องเที่ยว ตลอดจนการให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตของชุมชนอย่างใกล้ชิด

ศักยภาพของชุมชนชาวเกาะสุกร เป็นชุมชนที่มีศักยภาพสูงที่เกิดจากความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกภายในชุมชน สมาชิกภายในชุมชนส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ แน่นแฟ้น ในลักษณะเครือญาติ อีกทั้งชุมชนยังคงมีวิถีชุมชนแบบดั้งเดิมที่ยึดโยงความใกล้ชิด กิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนจึงเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของชุมชน โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมภายในชุมชนเป็นสื่อกลางในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันทั้งระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับหน่วยงาน เห็นได้ศักยภาพในการร่วมกันจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในฐานะเครื่องมือส่งเสริมการท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิราภรณ์ กาญจนสุพรรณ ที่กล่าวถึงวัฒนธรรมทางดนตรีของชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดราชบุรี ที่มีบทบาทในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนพัฒนาศักยภาพของชุมชน โดยชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความร่วมมือระหว่างกันในการสร้างลานดนตรีกะเหรี่ยงเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และสัมผัสความไพเราะของดนตรีกะเหรี่ยง สร้างรายได้ให้กับชุมชน เกิดกิจกรรมร่วมกันระหว่างสมาชิกของชุมชน เกิดการสืบสาน อนุรักษ์ และต่อยอดภูมิปัญญาด้านดนตรี (จิราภรณ์ กาญจนสุพรรณ, 2565) ใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือในการรวมพลังของคนในชุมชนเช่นเดียวกับชุมชนชาวเกาะสุกร ที่ใช้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเป็นศูนย์รวมความร่วมมือร่วมใจและก่อให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนอย่างสร้างสรรค์ และดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนชาวเกาะสุกร

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ชุมชนชาวเกาะสุกรทุกภาคส่วนควรมีการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างเป็นระบบ เป็นทางการและเป็นนามธรรม ทั้งในเชิงการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนในฐานะเป็นเครื่องมือหลักในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของเกาะสุกร และในเชิงการจัดการทุนทางวัฒนธรรมด้าน

วิชาการและองค์ความรู้ของชุมชนอย่างเป็นระบบ อาทิเช่น การจัดเก็บข้อมูลของชุมชน การสร้างแหล่งเรียนรู้หรือพิพิธภัณฑ์สำหรับจัดระเบียบวัฒนธรรมของชุมชน

1.2 ชุมชนชาวเกาะสุกรควรมีการจัดการทุนทางวัฒนธรรมในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การจัดการทุนวัฒนธรรมทางประวัติศาสตร์ การจัดการทุนทางวัฒนธรรมด้านปราชญ์ชาวบ้าน สร้างความหลากหลายของกิจกรรมภายในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น

1.3 ชุมชนชาวเกาะสุกรควรมีการวางแผนและส่งเสริมกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนอย่างเป็นรูปแบบมากยิ่งขึ้น เนื่องจากชุมชนมีความเหนียวแน่นและเป็นปึกแผ่นอยู่แล้ว จึงควรกำหนดกระบวนการและแนวทางที่รูปธรรม สร้างคนรุ่นใหม่ให้สืบทอดและรักษาจุดแข็งของศักยภาพชุมชนต่อไปตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับชุมชน ตลอดจนระดับหน่วยงาน ให้เต็มศักยภาพ เกิดประโยชน์และความคุ้มค่ากับชุมชนมากยิ่งขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการศึกษาเป็นรูปแบบในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมและศักยภาพในการจัดการทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนภายใต้แนวคิด “กินแต่ง แหรงใต้ แลควายเล เช่าเล้ง” โดยผู้วิจัยศึกษาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวเกาะสุกร จังหวัดตรัง ในประเด็นเกี่ยวกับวิถีเกษตรกรรมการปลูกแต่ง การใช้ภาษาถิ่น การเลี้ยงควายเล และการนั่งรถชาเล้งท่องเที่ยวตามแนวคิดที่กล่าวถึงข้างต้น ซึ่งยังไม่ครอบคลุมทุนทางวัฒนธรรมในมิติอื่น ๆ ของชุมชน จึงควรศึกษาเพิ่มเติมทุนทางวัฒนธรรมในมิติอื่น ๆ ตลอดจน การศึกษาทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างแท้จริง และการศึกษาครั้งนี้ ดำเนินการภายใต้เงื่อนไขของสถานการณ์การแพร่ระบาดโควิด 19 (Covid-19) ทำให้ไม่สามารถสัมผัสกับวิถีชุมชนได้มากนัก ดังนั้น การศึกษาครั้งต่อไปควรมีแนวทางในการรวบรวมข้อมูลที่ได้สัมผัสกับวิถีชุมชนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง (References)

- จิราภรณ์ กาญจนสุพรรณ. (2565). วัฒนธรรมดนตรีกะเหรี่ยง : บทบาทต่อการพัฒนาศักยภาพชุมชน. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 16(1). 225-232.
- จิรเดช จีแดง. (2564). ศักยภาพของชุมชนเข้มแข็ง : การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี บ้านวังป่อง ตำบลเหมืองแก้วและบ้านท่าวังทอง ตำบลริมใต้ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. การประชุมวิชาการแห่งชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 9, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน, นครปฐม.
- ปิ่นญารัตน์ แสงสุข และ เรวดี อึ้งโพธิ์. (2565). การอนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลของชุมชนประมงพื้นบ้านในถ้ำ ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 35(2). 202-216.

- วนิดา เสร็จกิจ. (2563). การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในบริบทการพัฒนาประเทศ. วารสาร
เศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา, 8(1). 81-106.
- ศดานนท์ วัฒนธรรม และ รัชพงษ์ ชัชวาล. (2564). รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรม วิถีไทยชุมชนเกาะยอ. วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ, 35(3). 129-149.
- ศิโรนี โต๊ะสัน. (2563). “กินส้มชมเล” : การสร้างอัตลักษณ์เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านแสง
วิมาน. วารสารพัฒนศาสตร์, 3(1): 167-207.
- อัญธิชา มั่นคง. (2560). บทบาทของทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนกรณีศึกษา
ชุมชนในตำบลบ้านตุน อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัย
ราชภัฏเลย, 12(39). 90-100.
- Srithong, N. (2009). *Empowering Leadership potential in the community
development*. Odian Store.
- Kanchanasuphan, J. (2022). Karen Musical Culture: Role in the Development of
Community Potentials. *Dhonburi Rajabhat University Journal*, (in Thai)